

1. UVOD

Analiza uzroka smrtnosti u urbanim sredinama predstavlja važan segment demografskih i javnozdravstvenih istraživanja, jer omogućava sagledavanje zdravstvenog stanja stanovništva, dominantnih bolesti i faktora rizika, kao i razlika koje proizilaze iz veličine grada, stepena urbanizacije i dostupnosti zdravstvenih usluga. Gradovi, kao administrativni i funkcionalni centri, često imaju drugačiju strukturu smrtnosti u odnosu na manje opštine, usled većeg broja stanovnika, intenzivnijih socio-ekonomskih aktivnosti i razvijenije zdravstvene infrastrukture.

Predmet ovog istraživanja jeste analiza učestalosti i strukture uzroka smrti u odabranim gradovima Republike Srbije: **Čačak, Kraljevo i Novi Pazar**. Istraživanje se zasniva na podacima o ukupnom broju umrlih i raspodeli smrtnosti prema glavnim grupama uzroka smrti, klasifikovanim u skladu sa međunarodnim standardima.

Cilj rada je:

- da se identifikuju vodeći uzroci smrti u svakom od posmatranih gradova,
- da se sagleda unutrašnja struktura smrtnosti po grupama bolesti,
- da se uporede obrasci smrtnosti između gradova različite veličine i demografske strukture.

Poseban akcenat stavljen je na hronične nezarazne bolesti, pre svega bolesti sistema krvotoka i tumore, ali i na ulogu povreda i spoljašnjih uzroka smrti, koji su često izraženiji u urbanim sredinama. Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao osnova za unapređenje lokalnih zdravstvenih politika, planiranje preventivnih programa i dalja epidemiološka istraživanja.

2. ANALIZA SMRTI PO GRADOVIMA

Rang	Grad	Ukupan broj umrlih	Broj umrlih bolesti sismeta krvotoka	Broj umrlih od tumora	Broj umrlih od neklasifikovani uzroci i stanja	Broj smrti od povreda i spoljašnjih uzroka
1	Čačak	1.588	360	267	755	78
2	Kraljevo	1.740	863	370	62	31
3	Novi Pazar	855	445	211	19	26

2.1. Čačak

U gradu Čačku zabeleženo je ukupno **1.588 smrtnih slučajeva**, što ukazuje na visok apsolutni obim smrtnosti karakterističan za veće urbano središte. Najzastupljeniji uzrok smrti su **bolesti sistema krvotoka**, sa **360 smrtnih ishoda**, koje predstavljaju vodeći uzrok smrtnosti, ali sa znatno manjim relativnim udelom nego u manjim opštinama.

Drugu najznačajniju grupu uzroka čine **tumori**, sa **267 smrtnih slučajeva**, dok su **simptomi, znaci i neklasifikovani klinički i laboratorijski nalazi** izuzetno izraženi, sa čak **755 slučajeva**, što predstavlja specifičnost strukture smrtnosti u Čačku i može ukazivati na kompleksnije dijagnostičke obrasce u urbanim sredinama.

Smrtnost od **bolesti sistema za disanje (37)** i **bolesti sistema za varenje (45)** prisutna je u umerenoj meri. Povrede i ostali spoljašnji uzroci smrti zabeleženi su u **31 slučaju**, dok su perinatalna stanja, trudnoća i urođene malformacije zastupljeni sporadično, što je očekivano za gradsku populaciju sa razvijenom zdravstvenom infrastrukturom.

2.2. Kraljevo

Kraljevo beleži ukupno **1.740 smrtnih slučajeva**, što je najveći broj među posmatranim gradovima. Kao i u drugim urbanim sredinama, **bolesti sistema krvotoka** predstavljaju dominantan uzrok smrti, sa čak **863 smrtna ishoda**, što čini gotovo polovinu ukupne smrtnosti.

Na drugom mestu su **tumori**, sa **370 slučajeva**, dok **bolesti sistema za disanje (89)** i **bolesti sistema za varenje (57)** imaju značajan, ali sekundaran udeo. Za razliku od Čačka, u Kraljevu je izraženija smrtnost od **duševnih poremećaja i poremećaja ponašanja (25)**, kao i **bolesti nervnog sistema i čula (69)**.

Smrti usled **povreda i spoljašnjih uzroka** zabeležene su u **78 slučajeva**, što je relativno visok broj i ukazuje na izraženije urbane i saobraćajne rizike. Udeo neklasifikovanih simptoma i stanja (**62 slučajeva**) znatno je manji nego u Čačku, što ukazuje na razlike u praksi evidentiranja uzroka smrti.

2.3. Novi Pazar

U Novom Pazaru registrovano je ukupno **855 smrtnih slučajeva**, što je znatno manje u poređenju sa Čačkom i Kraljevom, ali i dalje predstavlja značajan obim smrtnosti za srednje veliki grad. Dominantan uzrok smrti su **bolesti sistema krvotoka**, sa **445 smrtnih ishoda**, čime ovaj grad beleži visok relativni udeo kardiovaskularnih bolesti.

Tumori su drugi vodeći uzrok smrti sa **211 slučajeva**, dok su **bolesti sistema za disanje (37)** i **bolesti sistema za varenje (20)** prisutne u manjem obimu. Karakteristično za Novi Pazar je nizak broj smrti od **duševnih poremećaja i bolesti nervnog sistema**, kao i relativno skroman broj smrtnih ishoda usled **povreda i spoljašnjih uzroka (26)**.

Udeo **neklasifikovanih simptoma i stanja** iznosi **19 slučajeva**, što je znatno manje u poređenju sa Čačkom, ukazujući na jasniju strukturu uzroka smrti i manju dijagnostičku neodređenost.

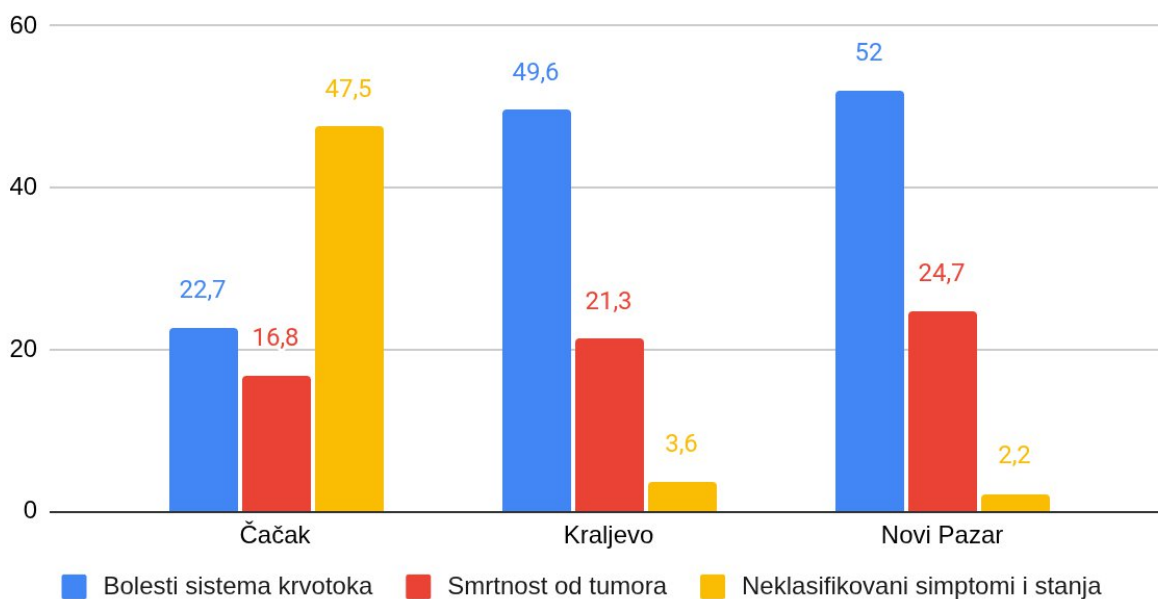
3. UPOREDNA ANALIZA SMRTNOSTI PO GRADOVIMA

3.1. Ukupan broj umrlih – rangiranje gradova

Rang	Grad	Ukupan broj umrlih	Bolesti sistema krvotoka (%)	Smrtnost od tumora (%)	Neklasifikovani simptomi i stanja (%)
1	Čačak	1.588	22,7 %	16,8 %	47,5 %
2	Kraljevo	1.740	49,6 %	21,3 %	3,6 %
3	Novi Pazar	855	52,0 %	24,7 %	2,2 %

Kraljevo ima najveći apsolutni broj umrlih, dok Novi Pazar beleži upola manji obim smrtnosti u odnosu na prva dva grada, što je u skladu sa razlikama u veličini i demografskoj strukturi stanovništva.

Procenti zastupljenosti najznačajnijih uzroka smrti po gradovima

3.2. Vodeći uzrok smrti – bolesti sistema krvotoka

Grad	Broj umrlih	Udeo u ukupnoj smrtnosti (%)
Čačak	360	22,7 %
Kraljevo	863	49,6 %
Novi Pazar	445	52,0 %

Bolesti sistema krvotoka predstavljaju vodeći uzrok smrti u sva tri grada, ali sa izraženim razlikama u relativnom udelu. Čačak se izdvaja znatno manjim procentom, dok Novi Pazar i Kraljevo imaju gotovo polovinu ili više ukupne smrtnosti povezane sa kardiovaskularnim bolestima.

3.3. Smrtnost od tumora – uporedni prikaz

Grad	Broj umrlih od tumora	Udeo (%)
Čačak	267	16,8 %
Kraljevo	370	21,3 %
Novi Pazar	211	24,7 %

Najveći relativni udeo smrtnosti od tumora beleži Novi Pazar, dok je u Čačku udeo malignih oboljenja najmanji. Ove razlike mogu biti povezane sa starosnom strukturom stanovništva i razlikama u ranom otkrivanju bolesti.

3.4. Neklasifikovani simptomi i stanja – specifičnost urbanih sredina

Grad	Broj umrlih	Udeo (%)
Čačak	755	47,5 %
Kraljevo	62	3,6 %
Novi Pazar	19	2,2 %

Izuzetno visok udeo neklasifikovanih simptoma i stanja u Čačku predstavlja značajnu specifičnost u odnosu na druga dva grada i snažno utiče na ukupnu strukturu smrtnosti. Ovakav obrazac može ukazivati na razlike u metodologiji evidentiranja uzroka smrti ili na složenije kliničke tokove bolesti u urbanim sredinama.

3.5. Povrede i spoljašnji uzroci – rangiranje gradova

Rang	Grad	Broj smrti
1	Kraljevo	78
2	Čačak	31
3	Novi Pazar	26

Smrti usled povreda i spoljašnjih uzroka najizraženije su u Kraljevu, što može biti povezano sa većim saobraćajnim opterećenjem i industrijskim aktivnostima, dok su u Čačku i Novom Pazaru ovi uzroci zastupljeni u manjem obimu.

3.6. Opšti uporedni obrasci

Uporedna analiza gradova ukazuje na sledeće ključne obrasce:

- **Hronične nezarazne bolesti** dominiraju u svim gradovima, naročito bolesti sistema krvotoka i tumori.
- Postoje izražene razlike u udelu neklasifikovanih uzroka smrti, posebno u Čačku.
- Veći gradovi imaju veći apsolutni broj smrti, ali ne nužno i veći relativni udeo pojedinih uzroka.
- Smrtnost od spoljašnjih uzroka izraženija je u administrativno i saobraćajno značajnijim urbanim centrima.

4. ZAKLJUČAK

Analiza učestalosti i strukture uzroka smrti u odabranim gradovima Republike Srbije – **Čačku, Kraljevu i Novom Pazaru** – omogućila je sagledavanje osnovnih obrazaca urbane smrtnosti i identifikovanje ključnih zdravstvenih problema karakterističnih za veće i srednje urbane sredine. Na osnovu prikazanih podataka može se zaključiti da, iako postoji zajednički obrazac dominacije hroničnih nezaraznih bolesti, među gradovima postoje značajne razlike u strukturi smrtnosti prema pojedinim grupama uzroka.

Najizraženiji nalaz istraživanja jeste činjenica da **bolesti sistema krvotoka predstavljaju vodeći uzrok smrti u svim posmatranim gradovima**, pri čemu se njihov relativni udeo znatno razlikuje. Dok u Kraljevu i Novom Pazaru kardiovaskularne bolesti čine oko polovine ukupne smrtnosti, u Čačku je njihov udeo znatno manji, što ukazuje na specifičnu strukturu uzroka smrti u ovom gradu i snažan uticaj drugih kategorija.

Posebnu karakteristiku Čačka predstavlja **izuzetno visok udeo neklasifikovanih simptoma, znakova i patoloških nalaza**, koji čine gotovo polovinu ukupne smrtnosti. Ovakav obrazac značajno utiče na ukupnu interpretaciju podataka i može ukazivati na razlike u dijagnostičkim praksama, administrativnom evidentiranju uzroka smrti ili složenije kliničke tokove bolesti u većim urbanim sredinama. Nasuprot tome, Kraljevo i Novi Pazar pokazuju znatno jasniju i homogeniju strukturu uzroka smrti.

Tumori predstavljaju drugi vodeći uzrok smrti u sva tri grada, ali sa izraženim razlikama u relativnom udelu. Najveći procenat smrtnosti od malignih oboljenja zabeležen je u Novom Pazaru, dok je u Čačku taj udeo najmanji. Ove razlike mogu biti povezane sa starosnom strukturom stanovništva, stepenom urbanizacije, životnim navikama, kao i dostupnošću i efikasnošću preventivnih i dijagnostičkih programa.

Smrtnost usled **povreda, trovanja i ostalih spoljašnjih uzroka** izraženija je u Kraljevu, što može biti posledica većeg saobraćajnog opterećenja, industrijskih aktivnosti i intenzivnijeg urbanog

života. U Čačku i Novom Pazaru ovi uzroci imaju manji, ali ne zanemarljiv značaj, što ukazuje na potrebu kontinuiranog unapređenja mera bezbednosti i prevencije.

Zaključno, rezultati istraživanja potvrđuju da je smrtnost u urbanim sredinama dominantno uslovljena hroničnim nezaraznim bolestima, uz izražene razlike u strukturi pojedinih uzroka smrti između gradova. Dobijeni nalazi mogu poslužiti kao relevantna osnova za dalje epidemiološke i demografske analize, kao i za planiranje i unapređenje lokalnih zdravstvenih politika i preventivnih programa prilagođenih specifičnostima svake urbane sredine.